

Lounais-Suomen urbaanien Natura 2000 -alueiden hoito

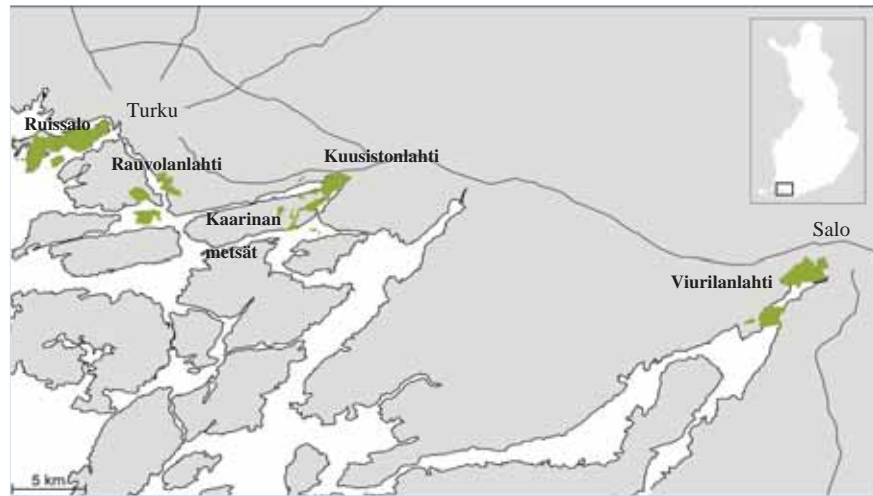
Life Luonto -hanke
Loppuraportti 2006



NATURA 2000 –VERKOSTO

Natura 2000 on EU:n jäsenvaltioiden mittava Euroopan luonnon ja sen monimuotoisuuden suojeluhanke. Natura 2000 –suojelualueverkostoon on valittu luonoltaan edustavia ja ainutlaatuisia kohteita Euroopan kaikilta eliömaantieteellisiltä alueilta. Natura -verkostolla pyritään vaalimaan luonnon monimuotoisuutta Euroopan unionin alueella luonto- ja lintudirektiivin perusteella. Luontodirektiivi koskee luontotyyppien sekä luonnonvaraisten eläinten ja kasvien suojelua. Lintudirektiivin tarkoitus puolestaan on suojella Euroopan unionin alueen luonnonvaraisia lintuja ja siinä korostetaan erityisesti muuttolintujen sekä arvokkaiden kosteikkoalueiden suojelua.

Life Luonto –rahoituksella tuetaan hankkeita, joilla ennallistetaan ja suojellaan uhanalaisia luontotyyppisiä ja suojellaan kasvi- ja eläinlajeja Euroopan unionin alueella. Life Luonto –ohjelman tavoite on edistää lintudirektiivin ja luontodirektiivin täytäntöönpanoa.



Hankkeen kohdealueet.

Lounais-Suomen urbaanien Natura 2000 –alueiden hoito

Julkaisija: Lounais-Suomen urbaanit Natura 2000 -alueet / Turun kaupungin ympäristönsuojelutoimisto
 Teksti ja toimitus: Kimmo Savonen
 Kuvat: Turun kaupungin ympäristönsuojelutoimisto
 Taitto: Eija Rauhala
 Painopaikka: Karhukopio, Turku 2007

LOUNAIS-SUOMEN URBAANIT NATURA 2000 -ALUEET LIFE -HANKE

Lounais-Suomessa sijaitsee aivan kaupunkiasutuksen tuntumassa viisi Natura 2000 –verkostoon kuuluvaa aluetta: Ruissalon lehdot, Rauvolanlahti, Kaarinan metsät, Kuusistonlahti ja Viurilanlahti. Sijaintinsa vuoksi näihin alueisiin kohdistuu voimakasta painetta niin maankäyttö- kuin virkistystarpeiden puolesta. Rehevöityminen ja maankohoaminen muuttavat alueiden luontoa, kun matalat merenlahdet kasvavat umpeen. Lisäksi pensaikot ja heinäkasvit ovat vallanneet niityt perinteisen maatalouskäytön, etenkin laidunnuksen, loputtua. Alueiden luontoarvojen säilyttämiseksi ja palauttamiseksi käynnistettiin kesällä 2002 Turun kaupungin koordinoima ”Lounais-Suomen urbaanit Natura 2000 –alueet” –hanke EU:n Life Luonto rahoituksen avulla.

Tavoitteet

Hankkeen päätavoitteena oli suojella ja hoitaa kaupunkien läheisyydessä sijaitsevia lounaissuomalaisia Natura 2000 –alueita. Hankkeen aikana tarkistettiin alueiden luontotietoja ja suoritettiin täydentäviä inventointeja. Luontoinventointien perusteella käynnistettiin kohteiden hoitosuunnittelu. Erilaisten hoitotoimien, kuten ruuikon ja niittyjen niiton ja raivausten avulla parannettiin eliölajiston elinympäristöjä sekä turvattiin luontotyyppien säilyminen. Keskeisenä tavoitteena oli turvata alueiden hoidon jatkuvuus hankkeen päättymisen jälkeen. Virkistyskäyttö ja alueella liikkuminen ohjattiin niin, etteivät ne haittaa ja vaaranna alueiden luontoarvoja. Lisäksi yleisön tietoutta Natura 2000 –alueista lisättiin tiedotuksen ja opastuksen avulla.

Hankkeen kesto ja rahoitus

Hanke (LIFE02NAT/FIN/8468) käynnistyi heinäkuussa 2002 ja jatkui vuoden 2006 loppuun. Projektin kokonaiskustannukset olivat 1,7 miljoonaa euroa, josta Euroopan unionin Life –rahoituksen osuus oli hanke-esityksen mukaan puolet. Kotimaisesta rahoitusosuudesta vastasivat Turun kaupunki sekä yhteistyökumppanit: Kaarinan ja Salon kaupungit, Halikon kunta sekä Lounais-Suomen ympäristökeskus.



Huopakeltano ja kalliokielo suosivat kuivia kallioketoja.



HOITOSUUNNITTELU

Projektialueen kohteet sijaitsevat kaikki taajamien välittömässä läheisyydessä ja ne ovat helposti tavoitettavissa. Ennen Natura-verkoston luomista alueiden luonnontilan säilyminen on perustunut niiden ydinosien osittaiseen suojeluun sekä luonnonsuojelulain että mm. kaavoituksen keinoin. Kohteiden eliömaantieteellinen sijainti hemiboreaaliseen vyöhykkeeseen eli nk. tammivyöhykkeeseen kuuluvalla lounaisella rannikkomaalla antaa näiden Natura-kohteiden luontotyypeille omat erityispiirteensä. Merkittävimpiä ovat jalopuumetsiä edustavat luontotyypit ja pelkästään näihin elinympäristöihin sitoutuneet monet harvinaiset ja uhanalaiset eliölajit, kuten kovakuoriaiset, sienet, sammaleet ja jäkälät. Myös laajat matalat merenlahdet ja niihin rajoittuvat, nyttemmin umpeenkasvun uhkaamat, rantaniityt muodostavat tärkeän luonnonympäristön, jonka merkitys vesi- ja rantalinnustolle sekä pesimäympäristönä että muutonaikaisena levähdys- ja ruokailualueena on tärkeä.

Linnustokartoituksia tehtiin kaikilla lintudirektiivin perusteella Natura -verkostoon liitetyillä alueilla: Ruissalossa, Rauvolanlahdella, Kuusistonlahdella ja Viurilanlahdella. Pääasiallisina selvityskohteina olivat rantavyöhykkeiden ruokot, niityt ja rantametsät sekä vesilintujen levähdysalueet. Ruissalossa linnustolle merkityksellisen matalan merenlahden hoitosuunnittelussa selvitettiin myös vesikasvillisuuden levinneisyyttä, pohjaeläimistöä ja kalanpoikastuottoa.

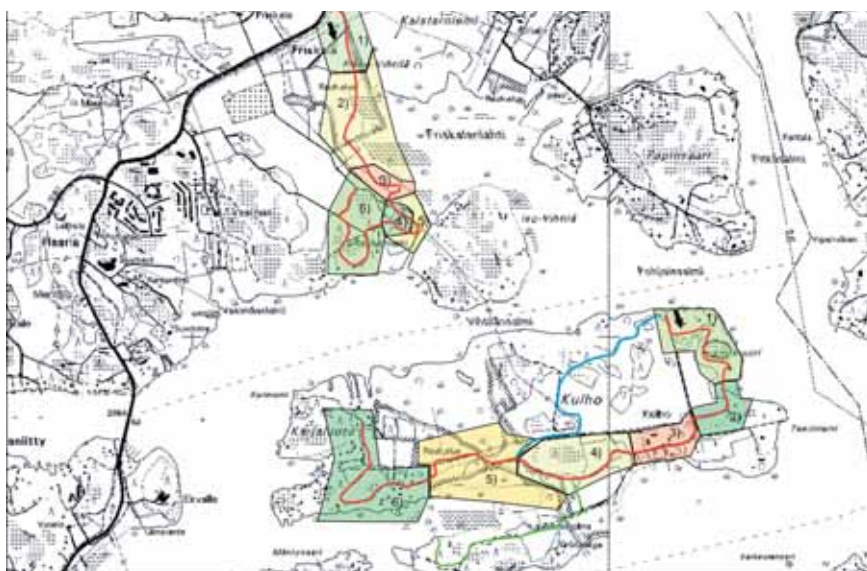


Katariinanlaakson ja Vaarniemen jalopuumetsät ovat lajistoltaan monimuotoisia (yllä). Krottilanlahdella on Ruissalon monipuolisin vesilinnusto (alla).

Yhtenä merkittävänä lajiryhmänä suojelun suunnittelussa olivat lepakot. Tiedot lepakoista olivat ennen projektin alkamista varsin hajanaisia ja monilta Natura-kohteilta ne puuttuivat tyystin. Projektin aikana kartoitettiin Ruissalon, Rauvolanlahden, Kuusistonlahden ja Kaarinan metsät-Natura 2000-alueiden lepakolajistoa. Ruissalon Natura-kohteelle laadittiin lepakoiden suojelusuunnitelma ja käynnistettiin sen suojelu- ja seuranta- toimet.

Metsäkohteilta kartoitettiin vähälle huomiolle jääneitä, lehtomaisten metsätyyppien toiminnan kannalta tärkeitä eliöryhmiä, maakotiloita, kovakuoriaisia ja kääpiä. Niityillä selvitystyön kohteina olivat putkilokasvit ja päiväperhoset.

Projektin kohdealueille laadittiin toteuttamissuunnitelmia, joiden perusteella suoritettiin kertaluonteisia luontotyyppien ennallistamistöitä ja käynnistettiin pitkäjänteisempiä hoitotoimia, kuten laidunnukset ja vuosittaiset niitot.



Lepakoiden linjalaskentakartta.



GPS-paikannusta Viurilanlahdella. Lepakoiden kartoitusryhmä ruissalolaisessa kellarissa.

ENNALLISTAMISTOIMET

Laajimmat hoito- ja ennallistamistoimet hankkeessa keskittyivät ruoikoituneiden merenrantaniittyjen kunnostamiseen. Ruissalon Natura-kohteella tehtiin myös mittava eroosiosuojaustyö, jolla turvattiin Pukinsalmen rannalla sijaitsevan merenrantaniityn säilyminen pysäyttämällä rantaniityn mereen huuhtoutuminen. Ranta-alueelle rakennettiin yhteensä 300 metriä aallonmurtajaa. Merenrantoihin rajautuvia rantaniittyalueita kunnostettiin ja otettiin laidunnuksen piiriin kaikkiaan 159 hehtaaria. Nämä kunnostettavat alueet jakautuivat eri hankekohteille: Ruissalo 17 ha, Rauvolanlahti 77 ha, Kuusistonlahti 12 ha ja Viurilanlahti 53 ha. Rantaniittyjen jatkuvan hoidon takaamiseksi kestävin ratkaisu on maatalouden ympäristötuen turvin tapahtuva laidunnus. Myös pienialaisempia kuivan maan niittyjä peruskunnostettiin. Ennallistamiskohteilta raivattiin puustoa ja vesakoita ja niitettiin heinäkavillisuutta. Näiden niittyjen tuleva hoito perustuu osassa kohteita lampaiden laidunnukseen ja osaa hoidetaan jatkossakin niittämällä.

Laidunalueiden läheisyyteen sijoitettiin kottaraisille soveltuvia pönttöjä. Kottarainen on tunnetusti kärsinyt laidunmaiden katoamisesta ja toimenpiteellä haluttiin edesauttaa lajin kantojen elpymistä suojelukohteilla. Myös tuulihaukka ja metsälajeista uuttukyyhky saivat omat uuttunsa. Projektialueelta pesimälajina hävinneelle sääkselle rakennettiin tekopesä. Alueille sijoitetut pöntöt ovat jatkuvan seurannan ja poikasrengastuksen kohteena hoitotoimien vaikuttavuuden arvioimiseksi.



Rehevöityneitä niittyjä ja ruoikoituneita rantaniittyjä peruskunnostettiin laitumiksi.

Hoito- ja ennallistamistoimiin kuuluivat myös lepakoiden elinympäristöt, joita parannettiin kunnostamalla lepakoiden levähdyspaikkana käyttämä kellari sekä ripustamalla Natura-kohteiden metsiin lepakoille suunniteltuja erikoisvalmisteisiä pönttöjä. Lepakoiden esiintymisen seuranta käynnistettiin projektikohteilla yhteistyössä lepakotutkijoiden ja harrastajien kanssa.

Jalopuumetsien luonnonhoidossa keskeisenä ongelmana on, että lehtomaiset, rehevät metsät kehittyvät metsikkörakenteeltaan epäedullisiksi. Tammen kanssa kilpailevat kuuset ja koivut tukahduttavat ja varjostavat monissa kohteissa tammien lisäksi myös alkuperäisen lehdon pensas- ja ruohokasvillisuuden. Projektin aikana näillä tammimetsäkohteilla suoritettiin ennallistavia raivauksia.

Entisillä rantaniityillä umpeenkasvua ja maiseman sulkeutumista aiheuttaa myös puuston leviäminen. Projektikohteilta raivattiin etenkin rauduskoivua, joka leviää voimakkaasti ojanvarsille ja muille ihmisen toimesta muokatuille rantaniityaloille. Puuston aiheuttama maiseman umpeutuminen haittaa erityisesti avoimilla rantaniityillä pesivää linnustoa.

Vesi- ja rantalinnuston elinympäristöä parannettiin kaivamalla allikoita ruoikoituneille kohteille. Näin voitiin monipuolistaa yksipuolisesti järviruokokasvustojen valtaamia ranta-alueita ja tarjota elinympäristöjä myös luontotyypin muille merkittäville eliölajeille kuten viitasammakoille ja sudenkorennoille.

Linnustolle haitallisten tulokaspetojen, minkin ja supikoiran, kantoja rajoitettiin tehostetulla pyynnillä yhteistyössä paikallisten metsästyssseurojen kanssa.



Vaarniemen tammilehtoa ja Ruissalon Härkälänlahtea raivattiin talvella mies- ja hevosvoimin. Friskalanlahdella kaivettiin allikoita vesilinnustolle.

NATURA-ALUEET VIRKISTYSKOHTEINA

Asutuskeskusten välittömässä läheisyydessä sijaitsevat Natura-alueet muodostavat merkittävän virkistyskohteen. Virkistyskäytön ja arvokkaan luonnonympäristön suojelun yhdistäminen edellyttää luonnossa liikkumisen ohjaamista tietoa jakamalla ja erilaisilla maastoon tehtävillä virkistyspalvelurakenteilla. Näiden tavoitteiden toimeenpanemiseksi kohdealueille laadittiin virkistyskäyttöä palvelevat toteuttamissuunnitelmat.

Vaarniemen kallioalueelle Kaarinassa rakennettiin näkötorni, joka toimii alueelle tehdyn luontopolun nähtävyyshetkenä. Samalla Rauvolanlahden Natura-alueen polkuverkostot yhdistettiin pitkospuureitillä, joka kulkee Turun ja Kaarinan kaupunkien välillä. Suositun reitin yhteyteen pystytettiin 2 matalaa ruovikkotornia, joilta pääsee tarkkailemaan Rauvolanlahden ruoikkoaluetta. Näin muodostettiin kaupunkien rajalle yhteinen virkistysaluekokonaisuus, jonka ytimenä on arvokas Natura –alue luontopolkuverkostoineen ja hyvät yhteydet alueen ulkopuolisiin ulkoilureitteihin. Uusia pitkospuureittejä rakennettiin Ruissaloon, Friskalanlahdelle, Katariinanlaaksoon, Vaarniemeen ja Rauvolanlahdelle yhteensä 1 km. Luontopolkujen kuntoa parannettiin myös sorastamalla, rakentamalla portaita jyrkkiin rinteisiin ja lisäämällä viitoitusta sekä opastustauluja.



Viurilanlahdelle retkeilijät saivat uuden venelaiturin. Vaarniemen kallioalueelle rakennettiin luontopolku taukopaikkoineen ja Friskalanlahden pitkospuureitti kunnostettiin.

Projektin yhteydessä Piikkiönlahdelle ja Kuusistonlahdelle rakennettiin uudet lintutornit. Tärkeille suojelun piirissä oleville linnustokohteille, Turun Friskalanlahdelle ja Salon kaupungin käytöstä poistetuille Halikonlahden puhdistamoal-
taille, valmistui yhteensä 3 lintupiiloa linnuston tarkkailua varten. Viurilanlahden alueella Salon kaupungin lähiluonnossa retkeilevien käyttöön valmistui myös linnustoa esittelevä luontopolku ja ruovikkoalueen maisemien ja luonnon tark-
kailuun soveltuva luontolaituri. Halikossa Viurilanlahden rannassa kunnostettiin luontovirkistykseen käyttöön vanha laituripenger, joka sijaitsee projektin aikana kunnostettujen rantalaidunten keskellä. Kohteeseen rakennettiin soutuveneiden kiinnittämiseen soveltuva laiturit, opastuskatos, näyttelyvaja ja nuotiopaikka. Ruissalon saaren virkistyskäyttäjien liikkumisvalintoja pyrittiin ohjaamaan au-
toliikenteestä kevytliikenteen käyttöön rakentamalla alueelle yhteyslautta- ja vesibussiliikenteelle soveltuvat laiturit. Vesiliikenneyhteydet helpottavat ja mo-
nipuolistavat kevytliikenteen käyttäjien mahdollisuuksia tutustua alueeseen.

Projektikohteille järjestettiin opastettuja luontoretkiä ja tapahtumia, joiden teemat vaihtelivat vuodenaikojen mukaan kevään muuttolinnuista ja kevätkasveista loppukesän yömyöhäisiin lepakkoretkiin. Ruissalossa sijaitsevan Tammenterhon luontokeskuksen näyttelyiden ja yleisötilaisuuksien kautta jaettiin informaatiota ja tehtiin tunnetuksi lounaissuomalaisia Natura 2000 –alueita. Keskeisenä tiedon jakelun välineenä toimivat projektin internet-sivut ja hankkeen aikana kehitetyt Ruissalo –kotisivut.



Luennot ja opastetut luontoretket keräsivät runsaasti yleisöä. Vaarniemen uudet luontopolut ovat suosittuja retkeilykohteita.

HYÖDYT LUONNONSUOJELULLE

Projektissa saatiin hyödyllisiä käytännön kokemuksia arvokkaiden luontokohteiden hoitosuunnittelusta ja menetelmien soveltamisesta kaupunki- ja taajama-asutuksen välittömässä läheisyydessä. Tärkeänä tavoitteena oli löytää ne hoitomuodot ja tekninen toteutus, joilla voidaan turvata myös luonnonhoidon jatkuvuus. Työvoimavaltaisessa, aikaisemmin pelkästään käsityönä tehdyssä, niittyjen kunnostuksessa ja luontopolkujen ylläpitohoidossa sovellettiin erikoisrakenteisia keveitä koneita, joiden käyttökokemuksia on mahdollista hyödyntää vastaavilla kohteilla.

Projektin Natura-kohteiden muodostamien lähivirkistysalueiden olennaisena osana ovat niittyjen hoitokeinona käytetyt laiduneläimet. Kotieläinten merkitys luonnonsuojelun tavoitteiden edistäjänä on tärkeä koska kaupunkiympäristössä sekä lasten että aikuisten on muutoin vaikea saada todellista kuvaa perinteisen maatalouden ja luonnonympäristön välisestä vuorovaikutuksesta. Luontovalistuksen lähteenä taajamien lähellä sijaitsevat Natura -alueet ovat ensisijaisen tärkeitä, kun niihin liitetään yleisölle suunnattu tiedotus opasteiden, eri julkaisuvälineiden ja luonnossa liikkumaan aktivoivan retkiopastuksen avulla.



Ruissalon kunnostetuilla rantaniityillä laiduntaa ylämaankarjaa (Highland Cattle). Vaarniemen lampaat kiinnostavat kaikenikäisiä ulkoilijoita.

Projektin aikana valmistuneet raportit sisältävät merkittävän määrän Natura-alueiden hoidon kannalta keskeistä seurantatietoa luontotyypeistä ja eri eliölajeista. Kattavilla linnustokartoituksilla täydennettiin puutteellista kokonaiskuvaa alueiden nykyisestä pesimälajistosta ja tehtiin uusia pesimähavainnoja kohteiden suojeluperusteena olevista lintudirektiivin I-liitteen lajeista. Muiden eliöryhmien osalta kokonaan uusia havainnoja tehtiin monista harvinaisista tai uhanalaisista kovakuoriaislajeista. Saadut tulokset lisäävät olennaisesti alueiden suojeluarvoa ja korostavat alueiden merkitystä luonnon monimuotoisuuden ylläpitäjänä.

Lepakoiden kartoittamisessa sovellettiin käytäntöön ultraäänidetektorilla tehtävää linjalaskentamenetelmää, jossa lepakoiden esiintymistä voitiin kartoittaa myös biotooppikohtaisesti. Kartoituksilla saatiin vertailukelpoista aineistoa lepakoiden esiintymisen seurantaan Natura-alueilla ja todettiin aiemmin tuntemattoman uhanalaisen ripsisiipan esiintyminen alueella.

Yhtenä merkittävänä tuloksena projektista oli käytännön yhteistyön tiivistyminen ja pitkäjänteisempien luonnonhoitotoimien käynnistyminen ja jatkosuunnittelu eri toimijoiden kesken. Hallinnolliset toimialuerajat ylittävien Natura-alueiden hoidossa tämä on hoidon suunnittelun ja toteutuksen kannalta ratkaisevan tärkeää. Turun kaupunki liittyi Eurosite-verkoston jäseneksi vuonna 2006.



Tuorlan metsä on arvokas jalopuulehto. Jalopuulehtojen monimuotoisuutta esiteltiin ministeriöiden edustajille Ruissalossa. Halikonlahden Green Art -projekti rantautui Viurilanlahdelle.

Lounais-Suomen urbaanit Natura 2000 -alueet



Lounais-Suomen urbaanit Natura 2000 -alueet



on EU:n Life Luonto -rahaston tukema hanke Natura-alueiden hoitamiseksi. Hanketta koordinoi Turun kaupunki yhteistyökumppaneinaan Salon ja Kaarinan kaupungit, Halikon kunta sekä Lounais-Suomen ympäristökeskus. Hankkeessa hoidetaan Ruissalon, Rauvolanlahden, Kuusistonlahden, Viurilanlahden sekä Kaarinan metsät - Natura 2000 -alueiden luontoa sekä kunnostetaan alueiden palvelurakenteita vuosina 2002-2006 www.turku.fi/life



LOUNAIS-SUOMEN
YMPÄRISTÖKESKUS
SYDVAESTRA FINLANDS
MILJÖCENTRAL



turku